

נושא 7: דפוסי השלטון הרומאי בארץ-ישראל

בשנת 63 לפנה"ס החל השלטון הרומאי ביהודה, יהודה איבדה את עצמאותה. השלטון הרומאי בא"י

נקט שני דפוסי מדיניות ופעולה כדי לשלוט על הארץ ותושביה :

1. **שלטון עקיף** (63 לפנה"ס- 6 לספירה) באמצעות 'מלך חסות', מלך יהודי הנתון לחסותם

וממלא את הוראותיהם.

2. **שלטון ישיר** (משנת 6 לספירה ואילך) באמצעות נציבים רומיים.

השלטון הרומאי העקיף

לאחר כיבוש א"י ע"י המצביא הרומאי פומפיוס, החליטו הרומאים לערוך חלוקה מחדש של ארץ ישראל: הם קרעו מהיהודים את עבר הירדן ואת השומרון והותירו בידיהם רק את הגליל ואת יהודה, שני אזורים בהם התקיים רוב יהודי ברור. בשני אזורים אלה, החליטו הרומאים למנות מלך חסות יהודי, אשר יבצע את הוראותיהם (שלטון עקיף). **"מלך חסות"** - מלך מקומי הכפוף לרומא. למלך ניתנות סמכויות מוגבלות ושלטונו מותנה במילוי הוראותיה של רומא. שיטת שלטון זו הייתה מקובלת על הרומאים במזרח.

מדוע העדיפו הרומאים לנקוט במדיניות של שלטון עקיף?

1. **ריחוקה של ארץ ישראל** - ארץ ישראל הייתה קרובה לגבול המזרחי של האימפריה הרומית. באזורי ספר אלו, שנקראו ע"י הרומאים: פרובינציות, העדיפה רומא למנות שלטון מקומי נאמן וכך לחסוך בהוצאות הרבות הכרוכות באחזקת צבא גדול במקומות מרוחקים. הרומאים העדיפו להקים "צבאות חסות" קטנים בידי המנהיגים המקומיים, אשר יסייעו לצבא רומא במקרה הצורך.

2. **רכישת נאמנותו של העם המקומי** - מתן עצמאות מסוימת לעמים המקומיים מרכז את התנגדותם לרומאים. בנוסף, המלך בא מן העם ומכיר את החברה ומנהגיה, ועל כן יודע טוב יותר כיצד לשלוט על העם מבלי לעורר תסיסה. לפי שיטה זו גם אין צורך להתחכך ישירות עם העמים המקומיים שבשטח האימפריה, למשל על מנת לגבות מסים.

3. **כלי ל"פיתוח תרבותי"** - המלך שנבחר ע"י הרומאים קשור אליהם ואל תרבותם, וכך מתאפשר "פיתוח תרבותי" באמצעות הקמת מוסדות הלניסטים. למשל, הורדוס מלך יהודה (שהיה מלך חסות) נמשך מאוד להלניזם, והיה יכול לפתח מבחינה תרבותית את הממלכה, שבעיני רומא הייתה "שממה תרבותית" לאחר השמדת המוסדות ההלניסטים החשמונאים.

הורדוס כדוגמא ל"מלך חסות"

הורדוס היה ממשפחת אצולה אדומית שהתגיירה בימי יוחנן הורקנוס. אביו של הורדוס, אנטיפטרוס, אשר שימש כיועץ למלך יהודה, הקפיד להדק את הקשרים עם השליטים המתחלפים ברומא ולתמוך בהם. עקב כך העניק יוליוס קיסר (מצביא ומדינאי רומי) לאנטיפטרוס אזרחות רומית ומינה את בנו למושל: פצאל – מושל ירושלים, והורדוס – מושל הגליל (47 לפנה"ס).

בשנת 40 לפנה"ס מינה הסנאט הרומאי את הורדוס למלך יהודה, וכעבור 3 שנים, לאחר שורת קרבות שניהל בארץ, תפס את השלטון ביהודה. 33 שנות שלטונו של הורדוס (4-37 לפנה"ס) מהוות מהפכה של ממש בתולדות העם היהודי בתקופת הבית השני.

מאפייני שלטונו של הורדוס

1. נאמנות לרומא ולשליטיה המתחלפים

הורדוס היה מלך יהודי, אך נאמנותו המלאה הייתה נתונה לרומא. מאחר שהורדוס ידע שאין לו תמיכה בקרב העם, הוא ידע שכדי להמשיך ולמשול, הוא חייב להתבסס על קשריו עם האימפריה הרומית החזקה. בזכות אישיותו התקיפה ומשום שראה את מחויבותו כלפי רומא כעומדת במקום הראשון, החליטו הרומאים שהוא המלך האידיאלי למטרותיהם. בנוסף, הורדוס דאג לשלם לרומאים את כל המסים בזמן. הורדוס ובתמורה, הרומאים לא התערבו בחיים הפנימיים בארץ.

2. תמיכה באוכלוסייה ההלניסטית בארץ ישראל

הורדוס לא ראה עצמו כמלך היהודים בלבד, אלא כשליט על כל תושבי א"י, ולפיכך התחשב לא אחת באינטרסים של האוכלוסייה הלא-יהודית, גם אם הם סתרו את האינטרסים של התושבים היהודים. גם בתחומים אחרים הממשל היה בעל אופי הלניסטי מובהק: צבאו של הורדוס היה צבא פרטי, שהורכב ברובו מנוכרים שהיו נאמנים לו אישית, החקיקה התאימה לרוב לחוקים שהיו מקובלים בעולם הרומי. הורדוס גם אימץ את התרבות היוונית-הרומית, ובחצרו הסתובבו אנשי רוה רבים וכן נערכו משחקי התגוששות. בחלקים הלא-יהודיים של הארץ הוקמו פסלים לכבודו של השליט. ביטויים אלה עוררו עליו את זעמם של היהודים, אף שבזמן שלטונו הם נהנו מתקופת שגשוג כלכלי ושלוה בארץ.

3. עריכת מפעלי בנייה מפוארים

התחום הבולט בפעילותו של הורדוס היה תחום הבנייה. השגשוג הכלכלי והכנסותיו המרובות של הורדוס ממסים אפשרו לו לבנות ערים חדשות, שהחשובה בהן הייתה קיסריה, וכן מבצרים ובנייני פאר. קיסריה הפכה תוך זמן קצר לעיר נמל עשירה. ירושלים הפכה בימיו לאחת הערים המפוארות ביותר ברחבי האימפריה הרומית והיו בה בנייני פאר. שיא פעילות הבנייה היה הרחבת בית-המקדש, אשר הפך בימי הורדוס לאחד הבניינים המרשימים שהיו קיימים בעת העתיקה. כמו כן הקים הורדוס ארמונות מלכות בירושלים ובערים אחרות. בפעולות הבנייה שלו העסיק הורדוס אלפי פועלים, ותרם לתעסוקת העם.

4. התערבות בסדרי הכהונה והסנהדרין

הורדוס שינה את החברה היהודית ע"י כך שהחליף את הכוהנים הגדולים, שעד ימיו היו מבית חשמונאי, בכוהנים שהובאו מבבל. גם למשרות אחרות מינה יהודים מהתפוצות. כך יצר פקידות נאמנה לו והחליש את כוחה של ההנהגה הקודמת. בין היתר הקים הורדוס סנהדרין חדשה, שהייתה מורכבת מאנשים נאמנים לו ואשר ממנה הוצאו חברי "מועצת המלכות" מתקופת החשמונאים (הסנהדרין היה המוסד העיקרי של ההנהגה הלאומית העצמאית בתקופת החשמונאים ובתקופת שלטון הרומאים, ייצגה את כל האומה והיוותה מוסד פוליטי ודתי-שיפוטי). במקביל קירב אליו הורדוס גם אישים נוכרים ולחלקם העניק עמדות מפתח.

5. חיסול שרידי החשמונאים והאצולה ביהודה

מאחר והורדוס היה ממשפחת גרים, הוא לא זכה ליחס זלזול מצד העם אשר תמך בבית חשמונאי. על כן את מעמדו כלפי פנים ביסס הורדוס ע"י החלשת בית חשמונאי והאצולה הקיימת, באמצעות שימוש באמצעי דיכוי אכזריים, כולל רצח של מתנגדים ואנשים שלדעתו היוו איום עליו. הורדוס נשא נשים רבות, ובהן את מרים החשמונאית. בדרך זו קיווה לבסס את שלטונו ולזכות בתמיכת משפחת חשמונאי האהודה על העם, אך אחרי כן החליט להיפטר ממנה והוציאה להורג כפי שעשה גם לרבים מבניו שרבו על הירושה. ההוצאות להורג נעשו באכזריות (בהטבעה, בחנק וכיו"ב). ההוצאות להורג היו אחד ממאפייני שלטונו של הורדוס ואפילו מחוץ לא"י עוררו רוגז רב.

לסיכום- תקופת שלטונו של הורדוס הייתה תקופה של פריחה ושגשוג בא"י, אך כל הצלחותיו הושגו תוך כדי משטר דיכוי אכזרי, הוצאות להורג ונטרול כל יסוד שיכול היה להוות איום עליו, כולל בני משפחתו. הורדוס היה אהוד מאוד על התושבים הלא-יהודים בארץ אך בציבור היהודי עוררה פעילותו התנגדות רבה, הוא נתפס כנציג הרומאים ולא כמלך יהודי. מלכותו של הורדוס התפוררה זמן קצר לאחר מותו, בשנת 4 לפנה"ס. בתחילה אומנם מומשה צוואתו והממלכה חולקה לשלושת בניו, אך ההתנגדות לשלטון זה הביאה את הרומאים לבטלו ובשנת 6 לספירה מונה נציב רומאי כאחראי על יהודה.